

Haiti: Den andra katastrofen

Ett magisterreportage om Haitis återuppbyggnad, jordbävningen och en tvåhundra år gammal frihetsskuld
Text: Mikael Delin **Foto:** Sebastian Ramn

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JMG, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Mikael Delin
Examensarbete i journalistik 22,5 hp, HT 2010
Handledare: Torsten Malmström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

sida 1	Innehåll
sida 2	Inledning
sida 3	Reportaget "Den andra katastrofen"
sida 14	Analys "En fråga om pengar, frihet och gammal hederlig anständighet"
sida 15	Metodrapport
sida 16	- Introduktion
sida 17	- Bakgrund
sida 17	- Metod och materialanvändning
sida 23	- Arbetets gång
sida 26	- Källförteckning
sida 27	- Tillstånd att använda bilder
sida 27	- Arbetsfördelning
sida 27	- Målgrupp

Den 12 januari 2010 slets marken sönder under Haitis huvudstad Port-au-Prince. 250 000 liv släcktes i ett kaos av fallande byggnader och flyende människor. En av vår tids värsta naturkatastrofer var ett faktum.

Nu har ett år gått men trots att marken sedan länge slutat skaka är katastrofen inte över. Fortfarande bor över en miljon människor i tält i Port-au-Prince. Kriminalitet, stormar och sjukdomar gör det redan omänskliga lidandet värre för varje dag som går. Hjälporganisationer arbetar med en lamslagen haitisk regering för att bygga nya skydd för de hemlösa. Det går alldeles för långsamt.

I Port-au-Prince läger skyller man på korrupta politiker och inkompetenta hjälparbetare. Hjälporganisationerna skyller på bristen på mark och fungerande infrastruktur. De haitiska politikerna skyller på varandra.

Men Haiti var en katastrof redan långt före jordbävningen. Genom historien löper en röd tråd mellan dagens tältläger och tolv franska krigsfartyg.

Jordbävningen är bara ytterligare en spik i en kista som påbörjades för nästan 200 år sedan.

Mikael Delin
Göteborg januari 2011

Katastrofen börjar inte med en jordbävning. År 1825 lägger tolv franska krigsfartyg till utanför Haiti. Deras 150 kanoner riktas rakt mot den unga nationens hjärta, huvudstaden Port-au-Prince. På uppdrag av kung Charles X är de på plats för att kräva in en skuld. Mer än 20 år tidigare hade de svarta slavarerna gjort uppror och kastat ut sina franska herrar. 1804 utropade de sin självständighet och staten Haiti, världens första fria svarta republik. Fransmännen har varken glömt eller förlåtit. Nu kräver de 150 miljoner guldfranc som betalning för förstörda plantager och frigivna slavar. I utbyte ska Haiti erkännas som stat och lämnas i fred. Under hotet från kanonmynningarna har haitierna inget annat val än att skriva på avtalet.

BARA NÅGRA KILOMETER BORT, men nästan tvåhundra år senare berättar nioårige **Alain Noël** om ett hus. Tegelväggarna är vackert målade i brunt och beige. Huset är stort, tillräckligt stort för att Alain och hans bror ska få egna rum. På kvällen lyser glödlamporna och de kan titta på tv. Gräsmattan utanför är fin. Inte ett spår av lera.

– Det är lätt att få tag på mat också, säger Alain efter att ha funderat en stund.

Huset finns bara i Alains drömmar, men någon gång vill han flytta dit. Tills dess bor han här i tältlägret Annexe tillsammans med sin mamma **Vania Noël**, sin sexårige lillebror och en kusin. Lägret ligger i Port-au-Prince utkanter, inte så långt från flygplatsen. Här har familjen levt sedan jordbävningen den 12 januari 2010. Annexe är byggt över ett gammalt träsk och just nu trängs de med 900 andra familjer på de få torra plättarna av jord. Från början var de fler som bodde här, men några hundra har flyttat tillbaka till resterna av sina hem eller till släktingar. Familjen Noël tillhör de som inte har någon annanstans att ta vägen. Här finns varken tegelväggar eller elektricitet för lampor och tv-apparater. Men det finns gott om lera.

Nästan ett år har gått sedan jordbävningen som dödade 250 000 människor och gjorde över en miljon haitier hemlösa. Nästan 40 miljarder kronor har utlovats till Haiti, trots det bor de flesta drabbade fortfarande som Alain och hans familj. I provisoriska tält eller under fladdrande presenningar. Utan en dörr att låsa eller ett golv att stå på. Myllret av tält börjar redan några meter från flygplatsen. Sedan fortsätter det hela vägen in i staden.

Men nu ska det hända saker, i alla fall för familjen Noël. Biståndsorganisationen Röda korset är i full färd med att bygga nya skydd i Annexe. De heter formellt Transitional shelters, övergångsskydd, men kallas kort och gott för t-shelters. De nya skydden är knappast hemmet Alain drömmer om, utan enkla fyrkantiga lådor med träväggar och plåttak. Ändå är de långt bättre än den slitna tältduk som familjen nu lever under. ►

DRÖMMER OM ETT HUS AV TEGEL. Alain Noël och hans kusin utanför tältet där de bott sedan jordbävningen.

Foto: Sebastian Ramn

RÄDSLAN HÄLLER HENNE VAKEN. Vania Noël visar familjens tält. Här finns ingen säkerhet att tala om och rykten om våldtäkter och överfall har

Vania Noël öppnar tältet för att visa. Här inne är det trångt och fuktigt, hettan är kvävande. Förutom tältöppningen finns det en flik i duken. Ett litet fönster.

– Titta här, om någon vill komma in gör den det lätt. Jag är inte säker här, någon kan våldta mig. Det är som att leva på gatan, säger hon.

Vittnesmål om överfall och våldtäkter är inte ovanliga i Port-au-Prince tältläger. På kvällen faller mörkret snabbt, och inga lampor finns som kan lysa upp och ge trygghet. Vania Noël berättar om hur hon är så rädd för sin egen och barnens skull att hon varken kan äta eller sova. Det är därför hon är så smal nu.

– Förut var jag en tjock kvinna, säger hon och visar med stora svepande rörelser över magen.

Barnen har också svårt att sova. I de varma och stillastående lerpölarorna frodas myggen. De kan vara nog så irriterande på natten när Alain och hans lillebror försöker somna. För de med sig malaria eller denguefeber är de livsfarliga. Ingen vet om

sjukdomarna finns i lägret, sanitetsteamet från närliggande stadsdelen Cité Soleil har inte hunnit hit. I stället hoppas man på att lerpölarorna torkar ut när fler av de nya skydden blir klara.

Om någon vecka ska Annexe nya övergångsskydd vara redo för inflyttning. Då får Vania Noël inte bara tak och väggar som skyddar mot orkaner och regn. Hon får också en dörr att låsa natten ute med. Men mest av allt längtar hon efter ett nytt golv.

– Jag blir glad bara grunden är av betong. Bara de ordnar golvet åt mig så klarar jag mig.

Roland Keogh är det internationella Röda korsets byggchef i Annexe. De snart 130 övergångsskydden är hans skötebarn och det är han som har ansvaret för att förvandla tältlägret till en ny liten stadsdel. Han vet varför Vania Noël tycker att golvet är så viktigt. När de tropiska regnen faller stiger lervällingen till livsfarliga nivåer. Kvinnor blir ståendes i leran hela nätterna med sina sovande barn i famnen. För rädda för att själva somna.

gjort henne rädd. "Det är som att leva på gatan". Foto: Sebastian Ramn

FAKTA: ÖVERGÅNGSSKYDD

UTFORMNING. Skydden är 18 kvadratmeter stora. Väggarna kan vara av trä, sten eller vanlig tältduk. I Haiti använder man i huvudsak plywood. Grunden är av betong och både tak och väggar är fästa med spännarna i träbalkar som ska skydda mot orkanvindar.

BYGGFAKTA. Ett skydd kostar 14 000 kronor. Material måste importeras då bara två procent av Haitis skog återstår efter år av skövling. Skydden byggs av lokala arbetare i en takt av ett skydd var sjätte dag. Med professionell arbetskraft hade det tagit halva tiden men Röda korset vill att lönerna ska gå tillbaka till lägret.

DE FÅR FLYTTA IN. De som är mest utsatta i lägren är de som först får tillgång till de bättre skydden. Bland dessa räknas barnfamiljer, äldre och funktionshindrade.

BYGGPLANER. Totalt ska 125 000 skydd byggas i Haiti. Hittills står bara 20 000 klara. Röda korset har lovat att bygga 25 800.

Övergångsskydden står på träpålar, fästa i betongankare under marken. Här kan en småbarnsfamilj sova tryggt, eller i alla fall tryggare än i de provisoriska tälten. T-shelters skyddar inte bara mot lera och jordskred. Taket och väggarna sitter fast i varandra med orkansäkra fästen. För några veckor sedan träffade en tropisk storm tältlägren kring Port-au-Prince. De värst utsatta jämnades med marken. Men Roland Keoghs skydd stod kvar.

130 av 350 planerade T-shelters står uppradade i Annexe. Och varje byggt skydd är en seger för Roland Keogh. För bara någon månad sedan hade Röda korset inte fått upp ett enda i lägret. Nu har deras hårda arbete äntligen börjat ge resultat.

– När jag kom hit var det berg av rasmassor blandat med träsk. Nu har det planats ut, säger han och visar marken bakom de nya övergångsskydden.

Fortfarande består en stor del av marken enbart av vatten och lera. Men Roland Keoghs team med lokala arbetare gör framsteg. En väg byggd av rasmassor från andra delar av Port-au-Prince har gett lite struktur i lägret. De nya skydden börjar bli klara och snart ska det ordnas med nya toaletter och duschar.

Det är småskaligt, men planerna är storslagna. De boende ska själva få måla sina hus för att ge dem en personlig prägel. Den nya stadsdelen ritas upp med säkerhet som ledord. Breda gångar mellan husen och små torg som förenar dem ska minska risken för farliga gränder. Roland Keogh gör allt för att inte Annexe ska bli ännu en kåkstad i det fattiga Port-au-Prince.

Röda korsets byggherre har rätt att vara stolt där han stövlrar runt i leran mellan de halvfärdiga husen. Det är hans 130 skydd i Port-au-Prince utkanter som är Röda korsets flaggskepp när det gäller T-shelters. Det är här man har kommit längst. 130 skydd i ett läger med 900 familjer. Totalt har Röda korset byggt knappt en tiondel av sina 25 800 planerade övergångsskydd. Nästan alla av dem är byggda hos människor som hade egen mark att bygga på. I de stora tältlägren, där de flesta hemlösa bor, går det långsammare. Roland Keogh har rätt att vara stolt över sina skydd. Men vad hände med resten?

Haitiernas nyvunna självständighet fick ett högt pris. Trots att fransmännen lyfter handelsblockaden och sänker skulden till 90 miljoner franc får Haiti aldrig någon riktig chans. Först 1947, 122 år efter att de franska krigsfartygen lättade ankar, har landet betalad tillbaka skulden. Omräknat till dagens svenska kronor uppgick den till 170 miljarder. För att ha råd att betala tvingas Haiti att låna av andra länder. Haiti är inte bara världens första svarta republik, det blir också världens första skuldsatta utvecklingsland.

Skulden till Frankrike grusar alla förhoppningar om en fri och framgångsrik haitisk stat. I över hundra år avlöser diktatorer och militärkupper varandra. USA ockuperar till och med Haiti mellan 1915 och 1934 för att försäkra sig om att få tillbaka de lån Haiti tagit för att kunna betala Frankrike. Under tiden rasar ekonomin och haitiernas liv blir allt hårdare. När den franska skulden väl är betalad lämnar den efter sig ett land där nästan ingen kan läsa eller skriva, och nästan alla lever på existensminimum.

Då kliver en haitisk läkare från Port-au-Prince in på scenen. ▶

»En vecka senare slår orkanen Tomas till och missar Port-au-Prince med några kilometer.«

ETT NYTT HEM I LERAN. Arbetare från Annexe arbetar med att bygga övergångsskydd i det gamla träsket.

Foto: Sebastian Ramn

ANNEXE BYGGMÄSTARE. Röda korsets Roland Keogh bygger nytt.

I DAG FINNS EN MÄRKBAR FRUSTRATION på huvudstadens gator. Port-au-Prince invånare har inte glömt alla fina löften efter jordbävningen. Hur många miljarder som har lovats till landets återuppbyggnad. De är inte heller blinda. Även de som inte bor i läger ser täkten som täcker varje ledig yta. De ser rasmassorna som fortfarande blockerar gatorna. De ser de raserade husen, livsfarliga dödsfällor för alla som vågar sig in. Snart ett år har gått sedan jordbävningen, men på ytan kunde det ha varit en månad.

Situationen har blivit värre under hösten. Med orkansåsongen kommer nya hot, Haiti ligger mitt i orkanbältet och så sent som 2008 förlorade över 800 haitier livet i tropiska oväder. Samtidigt sprider sig koleran från landets norra delar mot huvudstaden. För den fäste hotar den livet för alla den drabbar.

Roland Keoghs 130 skydd i Annexe skulle kunna rädda liv. De är inte bara orkansäkra, de ger också ett bättre skydd mot koleran. En chans att flytta upp ur leran. Men eftersom ingen ännu har flyttat in blir de i stället monument över vad som borde ha varit.

Vad är det då som är fel? Varför bor inte Vania Noël och hennes grannar redan under säkra tak?

I Annexe är problemet marken. Först att få tillstånd av ägaren att börja bygga skydden. Det är inte alla som vill ha ett flyktingläger på tomten. FN har en tidsplan på tre år, men markägarna vet att Röda korset bygger skydd som ska hålla i 15.

Nästa problem är att dränera träsket och göra marken beboelig. Ett tag kom det 40 lastbilar om dagen med rasmassor från andra delar av Port-au-Prince. Med dem kunde Keoghs team jämna ut och stabilisera marken. Men efter koleraepidemins utbrott behövdes de på annat håll. Sådana bakslag är regel, inte undantag, i Haiti. När byggandet väl kom igång gick det ganska fort, som mest 30 skydd i veckan. Sedan kom de tropiska skyfallen och arbetet stannade av igen.

Roland Keoghs kollega **Matthew Cochrane** är med i lägret. Kanske är det hans australienska accent som får honom att låta så oförfalskat optimistisk när han pratar om framtiden. Han är säker på att återuppbyggnaden äntligen är igång nu, trots alla bakslag. Men medan han berättar om framgångarna knackar han gång på gång i skyddet bredvid sig. Orkansåsongen är snart över. Knack, knack. Skyddet mot översvämningar blir bättre. Knack, knack. De nya husen är snart klara. Knack, knack. *Knock on wood*, ta i trä. Inte ens en australiensk optimist vågar vara säker i Haiti.

Med all rätt visar det sig, en vecka senare slår orkanen Tomas till och missar Port-au-Prince med några kilometer.

Läkaren **François Duvalier** har tur. Hans far, en domare från huvudstaden, ger honom möjlighet till högre utbildning i ett land där bara de rikaste kan läsa och skriva. Under ett år studerar han till och med vid ett universitet i USA. När han återvänder till sitt hemland engagerar han sig i kampen mot malaria och andra sjukdomar som plågar de fattiga haitierna. Hans patienter ger honom det kärleksfulla smeknamnet "Papa Doc", pappa doktor. Ett namn som fortfarande hemsöker Haiti.

Snart ger sig Duvalier in i politiken. 1949 blir han hälsominister men tvingas gå under jorden efter en militärkupp. Åtta år senare återvänder han till det politiska rampljuset. Med stöd av den fattiga svarta majoriteten, och denna gång med militären i ryggen, vinner han landets presidentval. Men de förhoppningar som Duvaliers patienter haft om en bättre framtid förbyts snart mot fasa.

Hela den militära ledningen byts ut mot trogna hantlangare. Politiska motståndare fängslas eller flyr. En hemlig militärpolis bildas och kommer att bli dubbelt så stor som den vanliga armén. Den skräckslagna civilbefolkningen ger dem namnet **Tonton Macoutes** efter spöket som fångar barn som är uppe för sent. I **Papa Docs Haiti** är det inte bara barn som håller sig inne när mörkret faller.

Haiti blir om möjligt ännu fattigare. Skräcken för **Tonton Macoutes** kan inte mätta tomma magar och allt fler söker sig till huvudstaden i desperat jakt på arbete. Port-au-Prince växer okontrollerat upp längs de omgivande bergsluttningarna. Snart blir det omöjligt att uppskatta hur många som bor i de gigantiska kåkstäderna.

JORDSKREDET HAR GÅTT SOM EN flod genom ett sandslott. Där det en gång var hus syns nu bara mörk, brun jord. Det liknar en bred gata som sprängt fram genom det fattiga bostadsområdet. Belägna på den branta kullen har husen inte haft en chans att stå emot kraften. Hur många människor som ligger begravda ►

FAKTA: HAITI

STORLEK. 27 750 kvadratkilometer (lite mindre än Småland).

INVANARE. Över nio miljoner. Av dessa räknas ungefär hälften vara under 18 år. 80 procent lever under fattigdomsgränsen.

STATSSKICK. Haiti blev världens första svarta republik efter att landet gjort sig fritt från Frankrike 1804. Det styrdes mellan 1956 och 1986 av François "Papa Doc" Duvalier och hans son Jean-Claude "Baby Doc" Duvalier. Sedan dess har Haiti bytt statschef 17 gånger på 24 år.

HUVUDSTAD. Port-au-Prince, närmare tre miljoner invånare. Drabbades värst av jordbävningen den 12 januari 2010 som skördade fler än 230 000 människoliv och gjorde över en miljon hemlösa.

GEOGRAFI. Efter en lång tid av skövling återstår bara två procent av Haitis skog. Därför finns lite skydd för jordskred under orkansäsongen som drabbar landet juni till november.

»Om vi sen hittar en kropp i rasmassorna... ja, då blir det ännu mer komplext.«

- Xavier Génot, Röda korset

KROPPARNA FINNS KVAR. En pojke leker i ruinerna efter Port-au-Prince

ytan mindre än Småland. Exakt hur många som bor i Port-au-Prince vet ingen, någonstans mellan två och tre miljoner. I en stad byggd för att klara en miljon. Om det var trångbott förut har jordbävningen gjort situationen omöjlig. Efter sig lämnade den mer än 20 miljoner kubikmeter rasmassor. Tillräckligt för att fylla containers på ett rakt led från Stockholm till Bagdad. Röjningsarbetet går långsamt, bara några få procent av rasmassorna har tagits om hand. På Port-au-Prince gator syns inga grävskopor. Däremot människor som för hand skyfflar sten från sina hem och ut på gatan. Där blir det liggande.

Att få bort rasmassorna i Port-au-Prince är inte enbart ett logistiskt problem. Så många som 70 till 80 procent av haitierna hyr tomten de bor på. Det innebär att när kontrollanterna kommer till ett skadat hus vet de inte alltid vem som har laglig rätt till det. Om huset ska repareras, eller i värsta fall rivas, räcker det inte att de som bor i det godkänner det. Kanske är det någon annan som äger marken.

– Inte ens om vi får tag i ägaren och får tillstånd att ta bort rasmassor från en tomt är det säkert att det går. Det kanske

finns ett angränsande hus som kan rasa när vi gör det. Då måste vi hitta den ägaren också. Det är en fråga om att riva någons hus, det är en fråga om legitimitet, säger Xavier Génot. Foto: Sebastian Ramn

– Om vi sen hittar en kropp begravd i rasmassorna... ja, då blir det ännu mer komplext.

Kroppen i rasmassorna kan mycket väl vara husets ägare. Eller så har han dött någon annanstans, försvunnit i kaoset eller bara förlorat sitt id-kort. Att hitta markägaren och få tillstånd att bygga är en av de viktigaste frågorna för Xavier Génot. I Aceh-provinsen lärde han sig vikten av legitimitet. De skydd som Röda korset byggde där utan tillstånd tvingades de att riva. De nyinflyttade blev hemlösa på nytt.

Men i Haiti räcker det inte alltid med att ha kommit överens med markägaren. Landets föräldrade lagstiftning fungerar inte. Det finns inget som hindrar att en och samma tomt har flera ägare. Allt som krävs är att en tjänsteman och en notarie registrerar marken och ägaren hos myndigheterna. Det kan ske flera gånger. Det har hänt att Röda Korset nått ett avtal med en ägare, när en annan plötsligt dykt upp med ett en lagfart och

hävdat äganderätt.

– Det är en makrokatastrof som kräver mikrolösningar. Fall för fall. Det gör att det går väldigt långsamt, säger Xavier Génot.

För att få bukt med problemet jobbar Xavier Génot och hans kollegor i lagens gråzoner. De går från hus till hus i ett bostadsområde och pratar med invånarna. Tillsammans försöker de komma underfund med vem som bodde där innan jordbävningen och vem som kan tänkas vara ägare. Allt skrivs ned och förs in i ett register. Därefter skapar man en lokal överenskommelse mellan områdets invånare och de nyanlända som har tagit skydd där. Det är inte helt lagligt, men det innebär att hela grannskapet har något att säga till om och ger viss legitimitet. Även om det är ett mödosamt och tidskrävande arbete innebär det ofta att man kan träffa en överenskommelse i stället för att leta efter en ägare som mycket väl kan vara död.

– Det är det här som krävs för hela Haiti. Det är det här staten borde göra. Men det kommer att ta många år innan det går. Vi lägger en grund som de kan bygga vidare på sedan, säger Xavier Génot.

»Wansly Pierre skulle aldrig våga sig dit med bil. Den som kör sticker ut för mycket i den fattiga slummen.«

I förordet till sin roman om Haiti, "Komedianterna", skriver den brittiske författaren **Graham Greene**: Doktor Duvaliers styre är inte påhittat, inte ens svärkat för en dramatisk effekt. Omöjligt att förmörka den natten. Gryningen kommer inte ens efter **Papa Docs** död 1971. I stället tar hans son, den bara nittonårige **Jean-Claude Duvalier** över. I 15 år för "Baby Doc" sin fars arv vidare, med korruption och vanstyre roffar han åt sig av Haitis allt färre tillgångar. Först 1986, efter ett helt år av oroligheter och uppror ger familjen Duvalier till sist ifrån sig makten. Den 7 februari lämnar **Baby Doc** sitt hemland i ett amerikanskt flygplan och flyr till Frankrike med en stor del av statskassan. Där bor han fortfarande. I hemlandet väntar åtal och fängelse, men hos den gamla kolonialherren är han trygg.

— HUR KOMMER DET SIG ATT ETT så fattigt land som Haiti har så många bilar?, frågar jag tolken **Wansly Pierre**. Vi är på väg för att träffa presidentkandidaten **Mirlande Manigat** men har fastnat i ännu en trafikstockning.

— Det är det som är frågan, eller hur? Se på dem, vad är det för bilar? Dyra fyrhjulsdrivna bilar tillverkade 2010. Det är statliga bilar, korruptionsbilar, säger han dystert.

Hösten 2010 är koleran sjukdomen som alla i Haiti talar om. Ändå är korruption den smitta som gjort landet sjukast. Fattiga haitier ser regeringstjänstemän och biståndsarbetare köra runt i nya, dyra bilar. Själva släpar de rostiga skottkärror upp och ned för de branta gatorna.

Misstroendet gäller inte bara politiker. Ett talesätt i Haiti lyder "om du är i fara och ser en polis, fortsätt springa". Polisens hunger efter mutor är ett stort problem, deras oförmåga att skydda medborgarna ett större. Efter jordbävningen har det blivit värre. I stadsdelar som **Cité Soleil** råder i det närmaste undantagstillstånd. **Wansly Pierre** skulle aldrig våga sig dit med bil. Den som kör sticker ut för mycket i den fattiga slummen.

Polisens oduglighet är särskilt tydlig nu i slutet av 2010. Det pågående presidentvalet har fått de redan sjudande gatorna att koka över. I valets andra och avgörande omgång står **Jude Celestin** mot **Mirlande Manigat**. Den förste är den sittande presidentens svärson, den andra en 70-årig universitetsrektor. **Mirlande Manigats** anhängare ser henne som en motpol till den korruption och svärgpolitik som så länge plågat landet.

Kanske glömmer de att hennes man **Leslie Manigat** själv blev president i ett odemokratiskt val 1988. Trots det har hon blivit en galjonsfigur för kampen mot korruption. Många hoppas att det är hon som ska rädda landet. Själv vet hon inte ens om valet kommer att slutföras.

— De försöker skjuta upp det med alla medel. De skyller på koleran samtidigt som de köper röster, säger hon när jag träffar henne i hennes hem i utkanten av Port-au-Prince. Hon är utmattad efter en lång dags röstfiskande, är nära att nicka till några gånger. Ändå ser hon ännu tröttare ut när korruptionen kommer på tal.

I det korrumperade Haiti är valarbetet väldigt handfast. Många kandidaters löften lyder; rösta på mig och du får ett jobb. De menar inte bättre jobbpolitik, den som stödjer vinnaren kan belönas med ett faktiskt arbete som tack för värvade röster.

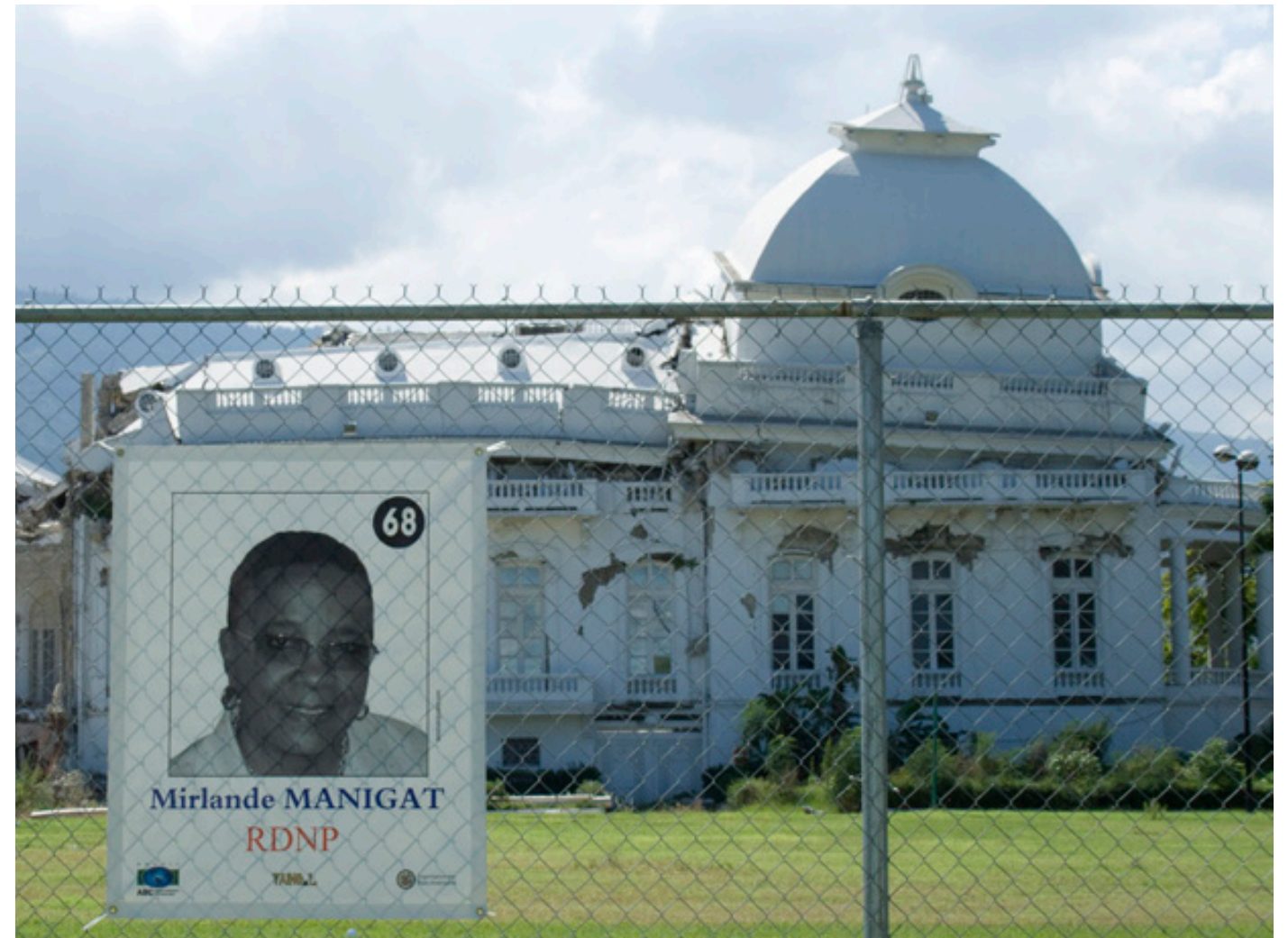
— Så har det alltid varit men just nu görs det i mycket större utsträckning, och öppnare. Regeringens kandidat **Jude Celestin** använder till och med statskassan för att finansiera sin valkampanj, säger **Mirlande Manigat**.

Mirlande Manigat är tydlig när det gäller sin motståndare **Jude Celestin**. Regeringen som stödjer honom har inte gjort något för att hjälpa de hemlösa i Haiti. Han själv är en korrupt opportunist. Svårare har hon att förklara vad hon själv skulle göra för familjen **Noël** och de andra lägerinvånarna om hon fick flytta in i det raserade presidentpalatset. Vinner hon valet tänker hon tillsätta en statlig utredning som ska undersöka hur många som faktiskt bor i tältlägren, var de kommer ifrån och var de vill ta vägen. Mer än så vill hon inte lova.

— Jag ger väldigt få vallöften. Vet du varför? För att folk brukar tro på dem. Framtiden är så osäker och det är mycket ondskefullt att lova något som man inte kan hålla.

Den osäkra framtiden ligger mycket nära. På Port-au-Prince gator viskas det att **Celestin** har delat ut vapen bland sina supportrar i stadens slumområden. **Mirlande Manigat** säger att hon hört ryktena och är rädd för ökade våldsamheter. Om valet inte utvecklas som **Celestin** vill planerar hans anhängare att ta striden till gatorna, och på så sätt omöjliggöra att det slutförs. Det handlar inte om politisk övertygelse. Den som har varken mat eller husrum är ett lätt mål för uppviglarna.

— I Haiti säger vi att grytan inte står på elden. Det betyder att man inte vet om man ska få äta i dag. Då betyder politik ingenting, säger **Mirlande Manigat**. ▶

VAL I KATASTROFENS KÖLVATTEN. Mirlande Manigats valaffischer pryder stängslet utanför det raserade presidentpalatset. Foto: Sebastian Ramn

RÄDD FÖR ÖKAT VALD. Mirlande Manigat misstänker att hennes politiska motståndare delar ut vapen för att störa valet. Foto: Sebastian Ramn

En välklädd kvinna tar plats på podiet. Bakom henne slokar den franska och den europeiska unionens flaggor. Inför smattrande kamerablixt-rar berättar hon att i dag, torsdagen den 15 juli 2010, har Frankrikes regering äntligen beslutat att ge tillbaka den skuld som Haiti tvingades betala för sin frihet. Pengarna som landet fick betala för att det frigivit fransmännens slavar och tagit över deras plantager ska nu gå till att bygga upp Haiti på nytt.

Presskonferensen direktsänds på något som ser ut att vara det franska utrikesdepartementets hemsida. Bara den som noggrant kontrollerar internetadressen ser att något inte stämmer.

I själva verket är det en aktivistgrupp som anordnat konferensen. Genom bluffen vill de sätta press på den franska regeringen att betala tillbaka Haitis skuld nu när man ändå lovat att göra så mycket för landet.

Reaktionen låter inte vänta på sig. En företrädare för det riktiga utrikesdepartementet dementerar att Frankrikes regering har några som helst planer på att betala tillbaka skulden. I stället ska man undersöka möjligheterna att åtala de som ligger bakom bluffen.

I TÄTLÄGRET ANNEXE STÅR VANIA NOËL och tittar på Alain som leker i leran med några andra lägerbarn. Vanemässigt masserar hon sin vänsterarm. Frakturen hon fick när familjens hus rasade samman värker fortfarande. När en ung kvinna i 18-årsåldern går förbi hälsar Vania vänligt.

– Hon förlorade sin pojke i en storm förra månaden. Han föddes under ovädret men när det slutade regna levde han inte längre, förklarar hon. 18-åringen nickar trött men stannar inte för att prata. I stället går hon bort mot de lekande barnen.

Vania Noël börjar berätta om livet före jordbävningen. Om huset de bodde i och om butiken där hon sålde t-shirts och jeans. Nu finns inget av det kvar. I stället trängs hon med familjen i det kvava tältet. På nätterna ber hon till gud, tyst för att inte väcka barnen. Hon ber om att de snart ska få flytta in i de nya skydden. Att barnen ska få medicin och gå i skolan. Att Atlantens ursinniga stormar ska missa Haiti.

Världssamfundet har lovat att besvara en del av hennes böner. De tropiska stormarna rår de inte på, men de har lovat att ge skydd mot dem.

Exakt hur mycket som har skänkts till Haitis återuppbyggnad är svårt att säga. Vid FN:s givarkonferens i mars lovade världens länder skänka motsvarande 40 miljarder kronor till Haiti. Av de utlovade pengarna har mindre än en tiondel kommit fram. Hjälporganisationer som Röda korset har också samlat in ofantliga summor. En stor del av dem ligger fortfarande och väntar på att markfrågan ska lösa sig och byggandet kan sätta igång på allvar.

Men den franska skulden är inte återbetald. I stället har Världsbanken gått med på att stryka resten av Haitis skuld till omvärlden. Före jordbävningen var Haiti skyldigt 267 miljoner kronor. I maj kunde Världsbanken stryka hela skulden efter att 13 länder skjutit till pengar. Ett av länderna var Sverige. Ett annat Frankrike.

Vania Noël frågar inte efter pengar. Hon vill bygga upp sin butik och försörja sig själv. Just nu lever hon på bidrag från släktingar men Vania släpper mig inte förrän hon är säker på att jag har förstått att hon vill klara sig själv.

– Jag är en självständig kvinna. Även om jag lever i ett tält behöver det inte se ut som att jag ber om pengar, instruerar hon fotografen.

Det nya huset är en bra början. En grund att bygga framtiden på. Men oavsett hur många skydd som Röda korset bygger kommer varken Vania Noël eller hennes land stå självständiga. Fattigdomen fortsätter att vara ankaret som håller Haiti fast i leran. Där nere frodas bara myggen.

Hade Frankrikes 170 miljarder kronor kunnat rädda Haiti? Röda korset vill inte uttala sig i en så politiskt laddad fråga. Fast ingen tvivlar över att pengarna hade gjort en oerhörd skillnad. Om de användes rätt.

Pengarna hade kunnat ge ett skydd åt alla hemlösa familjer i Haiti. Eller byggt upp presidentpalatset och alla politiska institutioner. Eller betalat skolgång åt Alain Noël och resten av landets barn, de som utgör mer än hälften av befolkningen. En grund att bygga ett nytt Haiti på.

– Bara de ordnar golvet åt mig klarar jag mig, säger Vania Noël. ■

Jag har sökt Franska ambassaden i Stockholm för att diskutera skuldfrågan utan resultat.

»Även om jag lever i ett tält behöver det inte se ut som att jag ber om pengar, instruerar hon fotografen.«

En fråga om pengar, frihet och vanlig hederlig anständighet

Haitierna stred hårt och betalade dyrt för sin frihet. Ändå är de på många sätt fortfarande slavar. Kanske inte tvingade att arbeta på franska plantager, däremot piskade och fjättrade av fattigdom. Det råder ingen som helst tvekan om att den haitiska katastrofen är en historisk katastrof lika mycket som en modern. FN:s nyss avgångne undergeneralsekreterare John Holmes beskrev Haiti som affischnamnet för det internationella samfundets misslyckande att prioritera människors skydd mot katastrofer. Röda korsets Roland Keogh uttryckte det enklare: “det här är vad som händer när man låter fattigdom gå för långt”.

Det går inte att förneka att det finns en hel del praktiska och logistiska problem i Haiti. Bristen på ledig mark är ett av de mest kritiska hindren som står i vägen för en snabb återuppbyggnad. Dessutom är det frågan om utbildad arbetskraft, bristen på byggmaterial och de ständiga ”minikatastroferna”; koleran, valkravallerna och stormarna.

Men det är inte enbart bristen på mark som gör att haitierna fortfarande lever i leriga tätläger. Det finns en klar historisk koppling mellan påtvingandet av den franska skulden hela vägen till dagens katastrofala situation. Skulden orsakade inte jordbävningen, men den är grunden till att Haiti är ett av världens fattigaste länder, och därmed ett av världens sämst rustade länder för liknande katastrofer.

Det är inte konstigt att det nu höjs röster för att Frankrike bör betala tillbaka haitiernas pengar. Dels är det en fråga om just pengar. 170 miljarder kronor skulle göra en oerhörd skillnad om de fick komma till användning. Att säga att pengarna bara skulle försvinna i korruption är inte en godtagbar ursäkt. Varför skänker vi då över huvud taget pengar till Haiti?

Sedan är det en fråga om självständighet och frihet. Ett erkännande om att haitierna förtjänar den chans som togs ifrån dem under hotet från Charles X krigsfartyg. En återbetalning skulle inte lösa alla av haitiernas problem. Däremot ge dem den grund att bygga på som Vania Noël och hennes grannar ber om.

Den sista frågan är den om vanlig hederlig anständighet. Det anstår ingen demokratisk nation att ha slavars frihetsskuld liggandes i statskassan. Visst går det att förklara skulden som enbart ersättning för förlorade handelsinkomster och egendomar. Men bara med god politisk vilja och total brist på verklighetsuppfattning. Det råder ingen tvekan om att de 150 miljarder kronor som Haiti tvingades betala under 122 år är köpesumman för varje slav som krävde sin frihet. Allt annat är, ursäktade franskan, skitsnack.

Mikael Delin

METODRAPPORT

Den andra katastrofen

Ett magisterreportage om Haitis återuppbyggnad, jordbävningen och en tvåhundra år gammal frihetsskuld

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JMG, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Mikael Delin
Examensarbete i journalistik 22,5 hp, HT 2010
Handledare: Torsten Malmström

INTRODUKTION

Snart ett år har gått efter jordbävningen som ödelade Haitis huvudstad Port-au-Prince, dödade över 250 000 människor och gjorde fler än en miljon haitier hemlösa. En av vår tids värsta naturkatastrofer fick naturligt nog en hel del uppmärksamhet i svensk och internationell press. Världssamfundet slöt upp och lovade otaliga miljarder i stöd. Svenska givare skänkte miljoner till hjälporganisationer som Röda korset.

Sedan verkade allt stanna upp. Att medierna så småningom drog ned på bevakningen är inget konstigt. Men att hjälpinsatserna på plats i Haiti på samma vis skulle stagnera är anmärkningsvärt. Över en miljon av Port-au-Prince invånare fann sig allt mer permanent bosatta i vad som borde varit högst tillfälliga tältskydd. Frågan alla ställer sig är; vad är det som tar sådan tid?

Det är en fråga utan enkla svar, det förstod jag redan innan undersökningen började. För att få ett hanterbart material valde jag att fokusera enbart på de nya skydden, transitional shelters. De är det nästa steget i återuppbyggnaden och naturligtvis borde därför flaskhalsen gå att hitta här. En ytterligare fördel var att även om just debatten om bistånd inte är något nytt ämne, speciellt inte i Haiti, så har väldigt lite sagts om det konkreta bygget av skydd. Att undersöka transitional shelters borde alltså ge en lättförståelig bild av vad problemet är i Haiti.

På ett sätt hade jag rätt. Så som framgår i reportaget är ägandefrågan problemet som upptar skyddsbyggarnas tankar just nu. Bristen på fungerande lagstiftning och register över markägare bidrar i allra högsta grad till att människor fortfarande bor i tält. Men de problematiska markfrågorna är i sig ett symptom, inte en orsak. Alla på plats i Haiti upprepar alltid, nästan som ett mantra; ”Haiti var en katastrof före jordbävningen”. Men varför? Vad är det som gör att ett land omgivet av turistparadis räknas som ett av världens fattigaste? Trots att jag hade svaret i historieböckerna redan innan jag åkte var det först vid hemkomst som jag började se kopplingarna till en 200 år gammal skuld.

BAKGRUND

Det råder ingen tvekan om att Haiti är ett av de mest omskrivna ämnena i media under det gångna året. Även om det mesta är ren nyhetsjournalistik så har dagstidningar som Dagens Nyheter och Aftonbladet även gjort fördjupande reportage och analyser som berör mitt ämne. Ett exempel är Michael Winiarskis utomordentliga ”*Vart pengarna går vet vi inte, de når i alla fall inte oss*” publicerat i DN den 4 oktober. Inför årsdagen av katastrofen kommer reportage av denna typ antagligen att öka. Dessutom finns det en hel hög med fakta-böcker om Haiti, Papa Doc och andra mer exotiska ämnen som voodoo. Elizabeth Abbotts bok *Haiti: An insider's history of the rise and fall of the Duvaliers* har gett bakgrundsfakta till Duvaliers Haiti. Det har även 80-talstidskriften Nacla: Report on the Americas temanummer om Haiti; *Haiti plus ça change* från 1987 gjort. På samma sätt har Graham Greenes roman *Komedianterna* varit ovärderlig för en förståelse för livet under Papa Doc.

Problemet har alltså inte varit bristen på forskning och journalistik om Haiti. Snarare har det varit bristen på tillförlitlig aktuell fakta. Likvärdiga källor kan ge helt olika bild av hur många som bor i Port-au-Prince, hur många som är läs- och skrivkunniga och så vidare. Det beror helt enkelt på att ingen riktigt vet. Som statistisk utgångspunkt har jag i flera fall nyttjat amerikanska CIA:s *The World Factbook* för riktlinjer i hopp om att spioner vet vad de pratar om. För fakta om den pågående återuppbyggnaden har jag fått förlita mig på rapporter som Refugees internationals rapport *Haiti: Still trapped in the emergency phase* och paraplyorganisationen IASC:s *Shelter in Haiti* för någorlunda uppdaterade siffror och statistik. För förståelse om Haitis landfråga har Amber Bethells uppsats *Land Tenure and Reform in Haiti* vid The University of Maine från 2002 varit till stor hjälp. Naomi Kleins gästkrönika *Haiti: The real road to repair* i tidningen Omvärlden från mars gav en bild av skuldproblematiken som kom att genomsyra reportaget i slutändan.

Efter att ha gått igenom materialet, gjort intervjuer i Haiti och sett över problematiken var det egentligen rätt lätt att dra trådarna mellan de olika faktorerna. En miljon bor fortfarande i tält – de gör det för att det inte finns mark och fungerande infrastruktur – det finns inte för att Haiti var en katastrof redan före jordbävningen – det var det för att landet lidit under vanstyre så länge – Haitis instabilitet går tillbaka till den påtvingade fattigdomen och skulden till västvärlden.

Alla komponenter fanns på plats, men i Haiti är det väldigt få som hinner titta upp och se det stora perspektivet när dagens konkreta problem är så övermäktiga. De som gjort kopplingen hörs inte utanför de interna mötesrummen och smala tidskrifterna. Även om diskussionen om skuld förts på en ideologisk nivå har den inte applicerats på de direkta problemen i lägren. Där nöjer man sig med konstaterandet, ”Haiti har alltid varit en katastrof”.

METOD OCH MATERIALANVÄNDNING

Det finns bara ett effektivt sätt att undersöka hur det är i Haiti. Det är att se hur det är med egna ögon och prata med människor på plats. Bristen på tillförlitlig statistik och det föränderliga, svåröverskådliga läget gör att det inte går att samla siffror i olika kolumner och kalla det undersökning. Hur mycket pengar har egentligen samlats in till Haiti, och hur mycket har nått fram. Nästan omöjligt att säga. Ett nytt T-shelter kostar drygt 14 000 kronor. Ska man då räkna summan insamlade pengar, finansierade skydd och ställa det mot antalet byggda? Det ger en högst begränsad bild av vad biståndet faktiskt innebär. Som Matthew Cochrane på Röda korset sa; ”Mäter vi biståndets framgång i hur mycket pengar vi spenderar är vi illa ute”. Enda lösningen var alltså att prata med så många människor som möjligt på plats för att skaffa mig en så nyanserad bild som möjligt av återuppbyggnaden. Undersökningen i sig är alltså ett tiotal djuplodande intervjuer plus några kortare. All insamlad fakta och statistik i litteratur och via andra källor får på många sätt ses som ett komplement, inte den huvudsakliga undersökningen. För de undersökningsbärande intervjuerna redogörs nedan.

INTERVJUER OCH ARBETSSÄTT

Det huvudsakliga problemet kring min undersökningsmetod är att det var väldigt svårt att planera i förväg. Hemma i Sverige genomförde jag en handfull förberedande intervjuer som redovisas nedan, samt bokade in ett möte med Röda korset i Haiti och min tolk Wansly Pierre. Resten fick lösas på plats. Arbetet försvårades

av att koleran slog till precis innan vi landade i Haiti, något som gjorde att Röda korsets och haitiernas fokus flyttades avsevärt. Samma effekt fick skrällen för den annalkande stormen Tomas som bland annat gjorde att vi inte fick träffa vare sig markägare eller besöka den haitiska tullen för att se allt byggmaterial som fastnat där. Om avvägningar vad gäller urval återkommer nedan.

Sven-Åke Bergkvist, Haitis generalkonsul Stockholm

Gilbert Fouchard, Sveriges generalkonsul Port-au-Prince

Med både Bergkvist och Fouchard har jag enbart haft kontakt över e-mail. Sven-Åke Bergkvist gav bra praktiska tips inför resan. Gilbert Fouchard sa att vi skulle träffas när jag väl var på plats i Haiti men svarade aldrig när jag försökte kontakta honom där. Däremot delgav även han mig en del generella tips och tankar som var till hjälp. De kontakter han skulle försöka förmedla blev det dock inget av.

Svante Werger, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 27 augusti 2010

Lina Eidmark, Läkare utan gränser, 6 september 2010

Både intervjun med Werger och den med Eidmark utfördes medan jag fortfarande var inne på reportageidén om sociala medier (se ARBETETS GÅNG). Därför handlade båda dessa intervjuer i huvudsak enbart om hur hjälporganisationer kan arbeta med dessa i krisdrabbade områden. Även om det var intressant och gav en del hjälp inför resan till Haiti var det i huvudsak irrelevant för undersökningen om återuppbyggnaden.

Malin Greenhill, samordnare svenska Röda korset, 16 september

Genombrottet. Som i de två tidigare intervjuerna försökte jag lära mig om hur Röda korset jobbar med sociala medier i Haiti. Men Malin Greenhill hade något mycket mer intressant att diskutera, det alltför långsamma byggandet av transitional shelters. Så snart hon skickade över Röda korsets faktablad över shelter-projektet förstod jag att det var det jag skulle undersöka. Trots att hon arbetade från Sverige och bara besökt Haiti någon gång så kunde hon bidra med en hel del bakgrund och matnyttig fakta. Hon förmedlade också kontakten till internationella Röda korset på plats i Haiti och dess utomordentliga pressperson Matthew Cochrane.

Matthew Cochrane, presstalesman Internationella Röda korset i Haiti, 7 oktober och framåt

Det är meningslöst att redogöra för varje gång jag intervjuat Röda korsets presskontakt Matthew Cochrane. Från den första telefonkontakten den 7 oktober, till alla möten i Haiti och uppföljande samtal efter det att jag återvänt till Sverige. På många sätt har Matthew Cochrane varit en nödvändig hörnsten i mitt arbete. Eftersom det vilat i så hög grad på Röda korset, deras byggen och projekt har hans expertis och kontakter varit avgörande. Han var den som efter Malin Greenhill tog över att försöka förklara uppbyggnadsproblematiken för mig. När nya situationer som koleran och stormen Tomas ändrat förutsättningarna har han varit snabb att uppdatera mig på förändringarna och vad de innebär för återuppbyggnaden. Han var också en dörröppnare till andra inom organisationen som Roland Keogh, Aaron Anderson och Xavier Génot, samt de haitier jag träffade i Röda korsets läger. Även om han knappt får något utrymme i texten ligger intervjuer med honom bakom en hel del av uppgifterna i reportaget.

Xavier Génot, shelterexpert Internationella Röda korset, 28 oktober

Jag mötte Röda korsets shelterguru i deras basecamp nära Port-au-Prince flygplats. Den knepiga franska brytningen till trots gav han den mest informationstäta och förklarande intervjun av alla jag träffade i Haiti. Det är han som sitter med alla siffror i huvudet, liknelsen med containrar mellan Stockholm och Bagdad är hans, med viss modifikation. Efter Cochrane var han den första intervjun i Haiti, och den som bäst kunde förbereda mig för hela problematiken. Det jag visste sedan tidigare om de problematiska ägandeförhållandena i Haiti kunde han ge exempel på, förklara och fördjupa. Samtidigt kunde han peka på problem som jag inte kände till, och förklara lösningar som den halvlagliga överenskommelsen med grannarna till de boende i skydd.

Roland Keogh, Internationella Röda korset i Annexe, 28 oktober

Det var på många sätt omtumlande att redan den första dagen i Haiti hamna i tältlägret Annexe. Där råder det ingen tvekan om de oerhörda bördor som ligger på haitiernas axlar. För någon som aldrig sett sådan missär var det knäckande, uppgiften att skildra livet i lägren kändes på många sätt övermäktig. Då var det

skönt att ha Roland Keogh på plats. Det råder ingen tvekan om att det finns många problem med Röda korsets bygge av de nya skydden. Inte nog med de rent praktiska, i Annexe måste Roland Keogh välja ut det 130 familjer av 900 som får flytta upp ur leran. Efter att ha intervjuat honom kan jag lugnt konstatera att oavsett hur svårt det är finns det få som är så lämpade som Keogh att göra det. Han hade inga problem med att visa på bristerna i arbetet, vad som gick alldeles för långsamt och vad orsaken var, utan att för den sakens skull be om ursäkt. Han blev en utmärkt guide till verkligheten i Haitis tätläger.

Vania Noël, boende Annexe, 28 oktober

Att träffa Vania Noël var precis så jobbigt som det kan tänkas vara för en nybakad journaliststudent. Hur närmar man sig någon som lever i total missär, och ber henne att berätta om det utan att ha något att erbjuda i gengäld. Det lättaste sättet var så klart bara att fråga. Även om Vania Noël är frustrerad över att det ständigt kommer människor som frågar vad hon behöver utan att hon någonsin får se det hon ber om så hade hon inga problem med att berätta om sitt liv. Det är inte en särskilt häpnadsväckande tanke, men intervjun med Vania Noël var på många sätt både en av de lättaste och en av de svåraste i Haiti. Lätt därför att den var väldigt rättfram, svår för att det inte är lätt att bemöta en människa som fruktar för sitt eget och sina barns liv. Men Vania Noël gjorde det lätt för mig och vara både trevlig och tillmötesgående. När jag inte förstod gav hon exempel, visade och förklarade.

Alain Noël, boende Annexe, 28 oktober

Jag visste redan från början att jag ville prata med ett barn om framtiden i Haiti. Frågan om hur han skulle vilja bo var den enda jag egentligen hade förberett. Beskrivningen skulle bli inledningen på reportaget, och hade blivit det också om inte den historiska aspekten hade fått mer utrymme. Jag blev så klart nöjd när Alain Noël visade sig ha en hel del tankar om hur ett hus borde se ut. Samtidigt kändes det jobbigt att få ett barn att drömma om ett hus han aldrig kommer bo i, bara för den dramatiska effektens skull i ett reportage. Det verkade dock inte bekomma Alain Noël som gärna pratade på om både sina drömmar och om livet i lägret. Både han och hans mamma gjorde mitt första möte med lägerinvånare så lätt som det kan vara.

Curtis och Christina Petty, barnhemsföreståndare Haiti Christian Orphanage (HCO), 29 oktober

I hopp om att få en lite annan bild av Haitis framtid än den i tätlägren åkte jag till barnhemmet HCO i Port-au-Prince. Vi hade inte avtalat någon tid eller ens varit i kontakt med föreståndarna, det var en chansning helt enkelt. Det blev upptakten till den i särklass märkligaste situationen i Haiti. Barnhemmet är omgärdat av höga murar (med krossat glas ovanpå, får jag veta sen) med en stor ståldörr som en pojke skjuter upp åt oss. Inne på den stora tomten ser vi massor av pojkar, men inga vuxna. Till sist får vi syn på en man i vuxen ålder som sitter och betraktar oss utan att säga något. Vi börjar prata med honom och förklarar vad vi vill. Han förklarar att han är en av föreståndarna. Det vägrar min tolk tro på. ”För oss till de riktiga föreståndarna”, säger han. Mannen rycker på axlarna och leder oss in i en gigantisk villa, ett flervåningshus men utan någon som helst möblering eller belysning. Längst in i dunklet hittar vi det amerikanska paret Curtis och Christina Petty bakom en låst gallerdörr. Situationen är minst sagt märklig, och blir ännu konstigare när vi bjuds in i den lilla lägenheten bakom gallret och börjar prata med paret. Curtis och Christina Petty är ett kristet par från Texas som bara drivit barnhemmet i några månader. Den tidigare föreståndaren har tydligen förlorat förtroendet hos kyrkan som finansierar hemmet.

Eftersom jag vill göra en radiointervju med paret (Se ATT FRILANSA I HAITI) föreslog jag att vi skulle gå ut bland barnen på gården för lite fint miljöljud. Det ville absolut inte Christina Petty. ”Du förstår, vi har haft problem med några av de äldre pojkarna”, förklarar hon. Det visar sig att en hel del av killarna som bor på hemmet (här bor bara pojkar) är över 18 år, och har därför ingen rätt att stanna. Problemet är givetvis att de flesta av dem inte har någonstans att ta vägen, utan har levt större delen av sina liv på barnhemmet. Utanför murarna väntar bara ett liv som tiggare eller kriminell på gatan. Därför har pojkarna gjort uppror och gett sig på det amerikanska paret som ändå envisas med att upprepa mantrat ”Vi försöker vara som mor och far åt de här pojkarna”.

Curtis vågar till sist drista sig ut på trappan utanför huset och ger en kort intervju. Vi pratar om framtiden för barnen, deras verksamhet och problemet med de äldre. Jag berättar sedan att jag vill prata med några

av pojkarna och han föreslår sexåriga Alain. Det var ett misstag. Alain hade gått ensam genom det kaotiska Port-au-Prince, till fyra olika barnhem, innan han till sist hamnade på HCO. Vad han varit med om på vägen vet ingen. Jag hann presentera mig själv och fråga hur läget var innan jag insåg att en intervju inte skulle gå att genomföra. Vi tackade varandra och avslutade samtalet.

Sam Joseph och Guerrier Cimmegel, Haiti Christian Orphanage (HCO), 29 oktober

I stället för Alain föreslog Curtis Petty att jag skulle prata med det amerikanska paret favoritbarn, även om det inte riktigt var så han uttryckte det. Sam Joseph hade utan tvekan en särställning bland de andra barnen, var något av ett adoptivbarn för amerikanerna. När vi pratade samlades de äldre pojkarna runt oss. En pojke, Guerrier Cimmegel, viskade till mig att ”this place is not good, not good”. Jag lovade att jag skulle lyssna på dem med och bad dem flytta lite på sig så att jag och Sam Joseph kunde prata ostört. Samtalet kom att handla om vad han önskade av framtiden, vad han trodde om Haitis och sina egna förutsättningar. Därefter genomförde jag en rätt kaosartad intervju med alla de pojkar som var rädda att kastas ut. Polisen hade varit på barnhemmet och sagt att alla som var över 18 skulle ut vid årsskiftet. Nu var de rädda att hamna på gatan. ”Vi är kristna pojkar, vi vill inte begå brott”, sa Guerrier Cimmegel. Även om ingen av intervjuerna från barnhemmet fick plats i reportaget la de en grund för känslan av Haitis brist på förutsättningar för de utsatta. En bild av hopplösheten både före och efter jordbävningen.

Valéry Numa, radioprofil Port-au-Prince, 29 oktober

Jag ville prata med en haitisk journalist för att få en bild av återuppbyggnaden från någon som inte jobbade direkt med, eller levde mitt i, den. Min tolk föreslog Valéry Numa som är en av Haitis i särklass största medieprofiler. Det är han som gör alla de stora politiska intervjuerna och har bland annat hotats med fängelse i direktsändning av dåvarande justitieministern. Vi möttes på Valéry Numas egna restaurang i Port-au-Prince. Även om samtalet gav mig en del bakgrundsinformation och en bild av vad insatta haitier tycker om bistånd-organisationer och så vidare så var det mest en researchintervju. Valéry Numa hade dessutom fullt upp med att berätta om hur han inte bara var journalist utan även ägde restaurangen och drev ett hotell i södra Haiti. De okända avslöjanden som jag hoppades att han satt på uteblev. Det viktigaste syftet med intervjun var dock att få numret till ledande presidentkandidaten Mirlande Manigat som jag visste att han själv intervjuat. Det fick jag också.

Edwine Saint-Louis, präst Port-au-Prince, 31 oktober

Den katolska kyrkan är en väldigt stor kraft i Haiti. Dessutom är den en av landets största markägare. Jag åkte till den raserade katedralen i hjärtat av Port-au-Prince en söndagsmorgon för att bevittna en gudstjänst i den stora parken framför ruinerna. Mellan två gudstjänster hann jag också med att intervju prästen Edwine Saint-Louis. Tyvärr gav det inte så mycket. Hade jag haft frågeställningen kring den franska skulden hade den kanske kunnat ge något. Nu blev det i stället ett misslyckat försök av mig att få svar på hur den katolska kyrkan med all sin mark kunde lösa lägerproblemen. Edwine Saint-Louis hade inte, eller låtsades inte ha, så mycket koll på det utan sa i stället att det är staten som beslutar hur kyrkan använder sin mark.

Fördelen med intervjuer som denna och de två följande är dock att bilden som man skaffar sig av Haiti i olika frågor bekräftas ju fler man diskuterar dem med. Samtalet med prästen var inte helt fruktlöst men fick inte något utrymme i reportaget av ren dramaturgiska skäl, en scen till med så lite konkret information hade varit svår att få med. Intervjun med Edwine Saint-Louis genomfördes på engelska.

Grégory Beldor och Suzette Bellamour, besökare på söndagsmässan, 31 oktober

Gudstjänsten var ett utmärkt tillfälle att prata med vanliga haitier som inte var i samma direkta nöd som de i lägren eller barnhemmen. Grégory Beldor var lärare och hade en hel del att säga om barnens framtid. Suzette Bellamour var tyvärr mest tyst och lite blyg. Ingen av dem fick vara med i reportaget men hjälpte även de till med att ge mig en tydligare bild av livet i Port-au-Prince.

Jacques Belcira, Jean Gary och resten av Mirlande Manigats grannar, 1 november

Intervjun med Valéry Numa lönade sig till sist. Jag bokade en intervju med presidentkandidaten Mirlande Manigat och gav mig iväg till hennes hem i utkanten av Port-au-Prince. Tyvärr var intervjuoffret själv sen

och för att fördriva tiden gav vi oss ut i området. På en lerig gata på andra sidan en ödetomt från kandidatens villa träffade vi först på en man med kor, sedan ett litet tältläger. De jag träffade och intervjuade här gav mig nästan hela inramningen till frilansreportaget i DiWeekend (Se ATT FRILANSA I HAITI) och bidrog i allra högsta grad till att fördjupa mina kunskaper om de misslyckade aspekterna av biståndet. De valde att leva utanför sina raserade hem i stället för i de stora tältlägren. Samtidigt fick de alldeles för lite hjälp, trots allt som lovats av Röda korset. Vi diskuterade också rädslan inför det kommande valet, jag fick mina farhågor om kommande kravaller bekräftade av de oroliga grannarna.

Mirlande Manigat, presidentkandidat Port-au-Prince, 1 november

Den 70-åriga Mirlande Manigat var ett nöje att intervjuas. Vi diskuterade Haitis problem på en fördjupande nivå och också vad hon såg som lösningar. Hade jag bara haft tanken på den franska skulden här hade det höjt reportaget. Nu blev det i stället en diskussion om korruption och ett lamslaget politiskt etablissemang. Inte fel, men det kunde ha varit så mycket mer. I övrigt en mycket lyckad intervju bortsett från att presidentkandidaten somnade under en särskilt långdragen fråga från min sida. Samtalet med Manigat blev kroken att sälja DiWeekend-reportaget på. Intervjun genomfördes på engelska.

Aaron Anderson, Internationella Röda korset i lägret La Piste, 3 november

Det andra stora bygget av T-shelters sker i lägret La Piste i närheten av Cité Soleil i Port-au-Prince. Här träffade jag byggmästaren Aaron Anderson för att prata om byggnadsfrågan. Mycket av det vi pratade om kom att få utrymme i reportaget i form av fakta och bakgrund, även om varken han eller lägret nämns. Jag bedömde att det inte behövdes ett till läger i reportaget för att man skulle förstå problemet. Här fanns inte heller några boende, de finns på andra sidan stängslet från byggarbetsplatsen.

Mackenson St Louis, föreståndare lägret för döva i La Piste, 3 november

Den andra orsaken till besöket i La Piste var att träffa Mackenson St Louis och de andra boende i ”the deaf-camp”, tältlägret för hörselskadade. Jag hade redan sålt in ett reportage om lägret till Hörselskadades riksförbunds tidning Auris hemma i Sverige (se ATT FRILANSA I HAITI). Även om jag även använde mötet till att bekräfta den bild av lägerlivet som jag fått av familjen Noël och Mirlande Manigats grannar så kom det i huvudsak att handla om livet som hörselskadad i katastrofens Haiti. Här fick jag första gången chansen att jobba med inte en utan två tolkar. Först från engelska till kreol, sen från kreol till teckenspråk. När jag sedan skulle intervjuas flera personer i grupp blev det riktigt spännande.

Karin Tengby och Malin Greenhill, svenska Röda korset, 13 december

Efter att ha kommit hem från Haiti ville jag ha den avslutande ansvarsintervjun med Röda korset. Det gick sådär. Bokstavligen minuter innan mötet bestämde jag mig för att lägga om vinkeln till att även handla om den franska skulden (se ARBETETS GÅNG). Jag visste ju att Röda korsets förklaringar till varför deras arbete gick så långsamt faktiskt var rätt bra. Ingen mening att försöka få det att låta som att det var värre än det var. Därför blev denna avslutande intervju i stället en bekräftelse på det jag redan visste, en upprepning av det Malin Greenhill sagt innan resan till Haiti. Jag frågade vad de tyckte om den franska skulden men de hade inga direkta åsikter, däremot kunde de bekräfta att så mycket pengar kunde göra skillnad för landet.

SKRIFTLIGA KÄLLOR

De skriftliga källor som jag lutat mig mest mot återfinns under BAKGRUND. För statistik har jag i huvudsak använt mig av Röda korset, FN och den utomordentliga samlingsidan för skyddsverksamheten; IASC. Tyvärr lämnades sidans informationsamlade funktion över till ett FN-organ som varken uppdaterat statistiken från november eller besvarat mina e-mail.

För att förbereda mig inför resan till Haiti läste jag en hel del artiklar i svensk och internationell nyhetsmedia. Det kompletterade jag med mer akademiska skrifter så som redan nämnda *Land Tenure and Reform in Haiti*. Problemet med dessa var att de flesta var några år gamla, och en del kom till slutsatser som inte delades av någon i Haiti. Med det sagt var det största problemet helt enkelt att hitta källor som kunde bidra till mitt reportage. Det finns mycket skrivet om Duvalierfamiljen och Haitis fattigdom, men med varierande relevans. Det akuta i den nuvarande situationen i Haiti gör att mycket av det som gällde för bara något år se-

dan inte längre var av vikt. Detta är den huvudsakliga anledningen till att undersökningen i så hög grad lutar på muntliga intervjuer.

URVAL INTERVJUER OCH KÄLLOR

Som jag redan beskrivit var det väldigt lite som kunde planeras i förväg inför vistelsen i Haiti. Därför fick jag jobba snabbt och improviserat för att få tag i de källor jag ville. På det hela taget var det väldigt lyckat. Nästan två veckor på plats gav mig möjlighet att använda vissa dagar till planering och att knyta upp intervjuer. Det gjorde däremot att jag inte riktigt kunde välja och vraka i källor, jag fick gå på det jag trodde kunde fungera och sen lita på att det löste sig. Besöket på barnhemmet och söndagsmässan är exempel på hur vi helt enkelt bara åkte ut och hoppades på det bästa.

Trots förutsättningarna gav det hela en hel del intervjuer som inte kunde samsas på reportagets begränsade sidor. Det är lätt att efter ett besök i Haiti vilja skriva om allt som hände, alla jag träffade. Det är självklart inte möjligt. I stället försökte jag hålla mig hårt till familjen Noël som ankaret i historien om livet i dagens Haiti. De situationer som inte direkt berörde dem, eller som på olika sätt överlappade det de också upplevde (exempelvis lägret La Piste) fick strykas för att inte historien skulle ha för många sidovägar. Däremot var dessa ratade intervjuer givetvis avgörande för att jag skulle kunna vara säker på att min bild av livet i Annexe överensstämde med det i resten av Port-au-Prince.

De intervjuer som jag gjorde för frilansjobb var lättast att stryka. Det är enbart Mirlande Manigat som återkommer både i detta reportage och i DiWeekend. Tyngden hos kvinnan som sannolikt är Haitis nästa president hade det bara varit dumt att förbise.

KÄLLKRITIK

Det finns givetvis mycket att säga om tekniken att på ren chans åka ut på undersökningsgrundande intervjuer. Samtidigt, som jag redan sagt, finns det väldigt få andra möjligheter i Haiti. Det finns inga arkiv att gräva i, ingen tillförlitlig statistik att luta sig mot. Min slutsats är att mitt arbetssätt var det enda möjliga. Det största problemet är kanske källkritiskt. Jag var väldigt beroende av Röda korset som givetvis har en egen agenda. Detsamma gäller i viss mån de boende i lägren. Alla vill ha det bättre så klart, men vem som ansågs ansvarig för den nuvarande situationen varierade. Många skyllde på andra haitier som ansågs giriga, korrupta, falska och så vidare. Här gällde det att försöka utröna vad som faktiskt var välgrundade anklagelser och vad som mest var ett uttryck för frustration. Det enklaste sättet var att bolla anklagelser, ta den om polisen som exempel, mot alla jag mötte. När både lägerinvånare, hotellpersonal, politiker, tolken och Röda korsets medarbetare bekräftade att polisen var korrupt kunde jag anta att det fanns sanning i uttalandet. Ett annat källkritiskt problem uppstod när jag arbetade med tolk. Se ATT ARBETA MED TOLK.

ETISKA AVVÄGANDEN

Det finns två etiska frågor som jag ägnat särskilt mycket tid under reportagets gång. Det ena är kanske det mest självklara – hur förhåller man sig till människor som lever i nöd, som man vill ha ut något av utan att ha något att erbjuda i utbyte. Det är relevant att fundera över vad journalistens roll faktiskt är i Haiti. När jag intervjuade människor kunde jag knappast intala mig själv att jag var där som någon typ av hjälparbetare. Det handlade mer om självrannsakan än ett egentligt dilemma, journalisten må ha ett ädelt syfte och en genuin önskan att förändra. Det skulle ändå vara naivt att tro att familjen Noël på något sätt far bättre efter publicerandet av mitt examensreportage. Det finns väl ingen direkt lösning på det problemet, hade jag velat bli hjälparbetare hade jag varit det. Det självklara handlingssättet blir i stället att vara så noggrann och uppmärksam som möjligt i intervjusituationerna. Professionalism helt enkelt. De som bor i Haitis tältläger är vanliga människor, det kräver ingen tillkonstlad respektfullhet eller andakt att prata med dem. Att gå in med inställningen att göra ett bra journalistiskt jobb räckte för att mötena skulle bli bra.

Det andra problemet är det om den franska skulden. Eftersom det var något som jag i mångt och mycket kom fram till väldigt sent under arbetets gång hade jag få möjligheter att komplettera mitt redan insamlade material. Det finns ingen möjlighet att fråga Vania Noël såhär i efterhand, inte heller Mirlande Manigat som är fullt upptagen av valrörelsen. Störst problem är dock frånvaron av en fransk talesperson som jag kan dis-

kutera skuldfrågan med. Det är högst sannolikt att svaret hade varit i linje med de tidigare officiella franska uttalanden men det hade ändå gett en möjlighet att göra frågan ännu lite mer aktuell. Det rådde dock i slutändan ingen tvekan om att en så historiskt bekräftad och kontroversiell skuld hade en viktig plats i reportaget, med eller utan en fransk replik.

Ytterligare ett etiskt avvägande är Mirlande Manigats roll i reportaget och hennes oemotsagda påståenden att Jude Celestin är en skurk som delar ut vapen i slummen. För diskussionen kring anklagelser som denna, se KÄLLKRITIK.

ARBETETS GÅNG

Arbetet med reportaget började redan i maj 2010. Då hade jag ingen aning om vad det hela faktiskt skulle komma att landa i. Efter en del research och ett tips från en medarbetare på Aftonbladet hade jag fastnat för arbetet med sociala medier i katastrofområden. Sådär i efterhand känns ämnet nästan generande irrelevant men efter att ha lyssnat på ett inslag om just detta i Sveriges Radio var jag helt beredd på att åka till Haiti för att undersöka jordbävningens drabbades Twitter-vanor. Jag genomförde två förberedande intervjuer med Svante Werger och Lina Eidmark innan jag hamnade hos Malin Greenhill. Som jag redan förklarat var det då jag bestämde mig för att byta ämne efter att hon berättat om problemen med återuppbyggnaden. Det var i väldigt hög grad hennes tankar om problematiken som kom att forma frågeställningen. Det förberedande arbetet under sensommaren hamnade i papperskorgen men det gjorde väldigt lite, nu hade jag ett uppslag som engagerade mig.

När det väl var bestämt började jag förbereda resan till Haiti. Det var då jag kontaktade de två generalkonsulerna, pratade med en sjuksköterska vid finska Läkare utan gränser och gjorde den första intervjun med Matthew Cochrane. Samtidigt höll jag koll på svenska och internationella medier för att se vad de gjorde som kunde påverka mitt jobb. Lite rädd blev jag när Michael Winiarskis var i Haiti bara några dagar före mig och skrev ”Vart pengarna går vet vi inte, de når i alla fall inte oss” för DN. Artikeln berörde precis de saker jag själv ville undersöka, men som tur var gick den inte så djupt att det gjorde någon skillnad. I stället blev den ett utmärkt komplement till den information jag redan fått, det jag fått för mig hemma i Sverige stämde alltså även på plats i Haiti. Skönt.

Till sist bar det av till Haiti och undersökningens mest kritiska fas. Det är ingen mening att gå igenom dag för dag hur vistelsen var. En stor del finns redan beskrivit under INTERVJUER OCH ARBETSSÄTT. Däremot finns det några omständigheter som kan vara särskilt intressanta att lyfta ut för att beskriva hur det journalistiska arbetet tedde sig för någon som för första gången besöker ett krisdrabbat utvecklingsland. För dessa redogörs i underrubriker i slutet av avsnittet.

Efter att ha återvänt till Sverige återstod att börja samla ihop materialet. Det var lättare sagt än gjort. Så som jag redan beskrivit fanns det en vilja att skriva om allt det jag upplevt och sett. Inte börja stryka intervjuer som gjort ett oerhört intryck på mig personligen. Det tog tid bara att disponera arbetet, det enda jag visste var att jag ville inleda med Alain Noëls beskrivning av sitt drömmhus. Samtidigt fanns en känsla av att något saknades. Jag visste ju vad svaret på frågan om varför återuppbyggnaden tog sådan tid var. Ändå kändes det inte tillräckligt. Kanske var det bristen på avslöjande, att det är dåligt med mark i Haiti är inte helt givet löpsedelmaterial. Jag bokade ändå in en intervju med Malin Greenhill på svenska Röda korset igen. Jag visste så klart redan vad svaret på mina kritiska frågor var eftersom jag sett det själv, men behövde ändå en ansvarsintervju.

Bara en timme innan mötet med Greenhill och hennes kollega Karin Tengby pratade jag med journalisten Fredrik Laurin om det jag höll på att skriva. Under samtalet om de fruktansvärda förutsättningarna Haiti hade redan före jordbävningen gick han igång på den franska skulden. Det var så självklart när någon annan sa det, ändå hade jag själv suttit där med historien i ena handen, det nutida problemet i andra och mantrat ”Haiti har alltid varit en katastrof” i knäet. Den historiska kopplingen är inget avslöjande, men det är en koppling som görs allt för sällan i allt för lite utsträckning. Nu hade han hjälpt mig att se den i nytt ljus. Det var bara att börja skriva om.

Så som anges under INTERVJUER OCH ARBETSSÄTT gjorde det historiska inslaget att den tilltänkta ansvarsintervjun med Röda korset haltade lite. Visst kunde de konstatera att den franska skulden hade gjort stor skillnad för Haiti, men inte uttala sig i övrigt om frågan. Den franska ambassadören har hittills inte besvarat min intervjuförfrågan. Det fick lösas med en hänvisning till ”kuppen” mot det franska utrikesdepartementet.

Lärdomen av det är att även om man sitter på all fakta kan man behöva hjälp av andra att se vad som är ”grejen”, för att använda sig av uttjatad journalistislang. Ett utmärkt exempel på vad som finns att vinna på att arbeta i grupp. I Haiti kunde jag bolla med min fotograf, hemma i Sverige var det bara jag och materialet. Det är den enskilt största anledningen jag ser till att ge sig på ett så stort projekt själv.

ATT ARBETA I HAITI

På andra sidan vindrutan

Det första som slog mig i Haiti var oförmågan att röra sig fritt. Visserligen skulle mer rutinerade journalister kunna ha invändningar men ingen vi pratade med stödde idén att själva ströva runt på gatorna och hoppas träffa på lite spännande uppslag. Det var en självklarhet att jag och fotografen antingen måste färdas med vår tolk eller tillsammans med exempelvis en hjälporganisation. Röda korset varnade oss för att om det hände oss något skulle det inte bara vara att bli rånade, utan mycket värre. Tolken Wansly Pierre nöjde sig med att konstatera att vi inte visste vilket håll vi skulle springa åt om något gick fel.

Vi löste det som redan sagts genom att helt enkelt åka ut på uppdrag i blindo. Chansa på att barnhemmet skulle ha möjlighet att ta emot oss och också ha något att ge. Det fungerade i slutändan väldigt bra men innebar att jag såg mycket av Port-au-Prince från andra sidan ett uppvevat bilfönster.

Det pålitligt oförutsebara

Haiti är på många sätt ett land i kaos. Situationen blir inte bättre av att nya anledningar till kaoset hela tiden uppstår. Bara dagarna innan vi landade bröt koleran ut i norra Haiti. Dag för dag kunde vi följa hur antalet bekräftade fall ökade, och kom allt närmre Port-au-Prince. Innan inresan letade jag och fotografen vaccin i grannlandet Dominikanska republikens huvudstad, utan resultat. Det fanns inget vaccin på hela ön menade läkarna. Inte så konstigt med tanke på att de aldrig haft problem med koleran.

Större problem än vår egen säkerhet var hur epidemibrottet påverkade våra källor. Röda korset hade helt plötsligt all världens journalister på andra sidan telefonluren. Prioritet ett var att prata om den livsfarliga sjukdomen, inte att visa hur ett övergångsskydd ser ut. Det gick vägen men vi fick kämpa för vår tid med kontaktpersonerna.

Då kom stormen Tomas. Helt plötsligt uppstod ovädret någonstans ute i Atlanten och gav sig med skrämmande precision mot Haiti och huvudstaden där en miljon människor levde oskyddade. Det gjorde att vi var tvungna att skjuta upp en del besök samtidigt som andra inte alls blev av. Roland Keogh som hade kunnat hjälpa till att anordna ett möte med en markägare var i stället tvungen att säkra lägre tält inför stormen. En mindre relevant detalj var att vi inte heller visste om vi skulle kunna lämna landet med vårt planerade flygplan, stormen skulle träffa dagen innan vi åkte. Som tur var valde den en rutt som innebar att Port-au-Prince klarade sig någorlunda oskadat. Flygplatsen hann öppna innan vi åkte.

Som jag skriver i reportaget är problem som dessa, om än inte alltid av lika katastrofartad karaktär, regel i Haiti. Jag borde anat det när Matthew Cochrane föreslog att vi skulle planera först när jag var på plats i landet, eftersom det var så svårt att förutsäga hur läget skulle vara bara några veckor senare. Ändå var det på flera sätt en chock att hela tiden behöva anpassa sig till nya förhållanden. Då kändes en flera timmar förse- nad presidentkandidat som det minsta bekymret.

Bristen på skriftliga källor

En majoritet av Haitis ministerier begravdes i rasmassor under jordbävningen. Ingen vet hur många som bor i Port-au-Prince eller i lägren. Hur många som egentligen dog i jordbävningen. Problemet med brist på skriftliga källor och lösningen på det avverkas under SKRIFTLIGA KÄLLOR.

Att arbeta med tolk

Jag talar inte franska, och definitivt inte haitisk kreol. Den självklara lösningen var att anlita en tolk. Efter som jag ändå var i behov av en guide och chaufför så var det bara att slå ihop de tre. Genom ett tips från en journalist på DN kom jag i kontakt med Wansly Pierre. Om sanningen ska fram var han en rätt halvdan tolk. Översättningarna kändes ibland lite förenklade, som att nyanserna i de faktiska svaren försvann. Samtidigt var han oersättningsvärd som guide. Dels därför att det var bra drag i honom, när jag sa att jag ville ha tag på den ledande presidentkandidaten kom han på att journalisten Valéry Numa säkert hade hennes nummer. När jag ville till ett barnhem satte vi oss bara i en bil och åkte till ett han kände till. Ännu bättre var han under våra många bilresor. Jag tänkte helt enkelt högt och på engelska och lät honom reagera på det jag sa. I reportaget får det utrymme i diskussionen om ”korruptionsbilar” men det var även han som först nämnde hur Jude Celestin delade ut vapen i Cité Soleil.

Med det sagt fick jag för första gången uppleva de problem som uppstår med en tolk. Det första har jag redan nämnt, känslan av att en del information försvinner i översättningen. I huvudsak gäller det nyanserna, de där rena citaten som på pricken beskriver hur en människa känner sig försvinner så klart när en lång utläggning översätts till ”hon var rädd” av tolken. Genom att prata länge och ställa flera frågor gick det ändå att överkomma.

Ändå var jag inte förberedd på intervjusituationen i ”deafcamp” i La Piste. Som jag redan beskrivit krävdes det två tolkar för att intervjua de hörselskadade lägerinvånarna. När flera samlades och ville säga vad de tyckte blev det ännu svårare. Det hela förvärrades av att teckenspråkstolken själv bodde i lägret, han ville givetvis ge sin bild av det hela och hade svårt att inte blanda sig i när andra svarade på mina frågor. De källkritiska problemen är uppenbara men förminskades något av att frågorna egentligen var rätt lättbesvarade och okontroversiella. De flesta höll helt enkelt med varandra och kunde ge en bild av lägerlivet som överensstämde med den jag redan tagit del av.

Att arbeta med fotograf

Även om det inte är något exklusivt för Haiti är det värt att nämna några korta ord om att arbeta självständigt med en fotograf. När jag gjort det tidigare har fotografen alltid varit en anställd på redaktionen med ett eget bildligt tänk. Nu var det jag själv som var uppdragsgivaren och jag och min fotograf Sebastian Ramn var därför tvungna att på egen hand bestämma vilka bilder som skulle tas. Det råder ingen tvekan om att Sebastian Ramn är en utmärkt fotograf, bilderna han tog passar bevisligen i tidskrifter med väldigt höga krav på form. Problemet om något med fotograferingen var snarare att jag inte alltid visste exakt vad som var vinkeln inför att vi gav oss ut. Ibland inte ens vem vi skulle träffa. Vi diskuterade i viss mån sådant ute på fältet men jag var i väldigt hög grad tvungen att lita på att han tog bra bilder medan jag intervjuade. Resultatet var i huvudsak lyckat men jag fick några tankeställare på hur man bör kommunicera med en fotograf även under pågående jobb.

Att frilansa i Haiti

Det går inte att åka till Haiti för att skriva ett enda reportage och komma undan med det ekonomiskt. Så enkelt är det. När det dessutom inte är säkert att reportaget man skriver kommer att publiceras blir det än mer påtagligt hur dyr en dylik resa är. Stipendiet från skolan täckte inte ens kostnaderna för tolken. För att inte bli helt utblottad återstod bara att frilansa. Jag hade inför resan kontakt med flera tidskrifter. Redan nämnda Auris och DiWeekend, Dagens industris helgbilaga, nappade. Det gjorde att jag var tvungen att lägga tid och energi på något som inte säkert skulle hamna i examensreportaget. Nu föll det sig ändå så att besöket i La Piste var av största vikt, precis som intervjun med Mirlande Manigat kom att få en betydande roll i reportaget. De inspelade intervjuerna från barnhemmet var tänkta till Sveriges Radios program Barnen men det återstår att se vad som sker med dem.

Det fanns flera fördelar med att frilansa än enbart de ekonomiska. När materialet är så stort och brett gav de mig en möjlighet att ”skriva av mig”, samt att samla och strukturera intervjuerna. Jag tvingades göra en uppdelning av vad jag ville ha med i mitt eget reportage och vad som platsade i de andra. Reportaget i DiWeekend är på 12 000 tecken men jag har nog aldrig skrivit något så fort. Anledningen var självklart att tio dagar

av intryck i Haiti behövde få ett utlopp. Det gav mig en möjlighet att rensa minnet och börja om.

Intressant detalj kring mina försök att frilansa i Haiti är att ingen av de svenska dagstidningarna nappade på mina förslag. Jag var trots allt en av ytterst få journalister på plats i Haiti både under kolerautbrottet och inför stormen Tomas. När rykten började gå att FN-soldater hade fört kolera till Haiti hörde jag det först och var beredd att åka ut till de drabbade områdena. När Tomas var på väg besökte jag läger för att se hur de förberedde sig. De tidningar som svarade på mina förslag sa att de inte hade råd. De flesta svarade inte alls.

KÄLLFÖRTECKNING

Skriftliga källor använda i reportaget

American Red Cross (2010), *Six months after the earthquake, building for the future*

Bethell, Amber (2002), *Land Tenure and Reform in Haiti*, The University of Maine

Chamberlain, Greg (1987), *Up by the roots*, Nacla: Report on the Americas

Greene, Graham (1966), *Komedianterna*, Norstedts

IASC (2010), *Shelter in Haiti*, IASC Haiti shelter cluster

IFRC (2010), *Port-au-Prince lashed by violent storm*, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

Macintyre, Ben (2010), *The fault line in Haiti runs straight to France*, The Times

Sell, Julie (2010), *From relief to recovery: Red cross provides financial assistance in Haiti*, American Red Cross

Teff, Melanie och Parry, Emilie (2010), *Field report Haiti: Still trapped in the emergency phase*, Refugees international

Winiarski, Michael (2010), *”Vart pengarna går vet vi inte, de når I alla fall inte oss”*, Dagens nyheter

Ej citerade skriftliga källor

Abbot, Elizabeth (1988), *Haiti: An insider's history of the rise and fall of the Duvaliers*, Simon & Schuster

Associated Press (2010), *Fights over land stall Haiti quake recovery*

Hooper, Michael S. (1987), *Model underdevelopment*, Nacla: Report on the Americas

Hooper, Michael S. (1987), *The monkey's tail still strong*, Nacla: Report on the Americas

Hooper, Michael S. (1987), *Those who would be president*, Nacla: Report on the Americas

Hooper, Michael S. (1987), *Bringing down baby*, Nacla: Report on the Americas

Hooper, Michael S. (1987), *Fingers in the Till*, Nacla: Report on the Americas

Kennedy, Rhea Yablon (2010), *Reaching out to the Haitian deaf community*, Deaf Echo

Klein, Naomi (2010), *Haiti: The real road to repair*, OmVärlden

LaFranchi, Howard (2010), *Haiti's pressing need: rain-resistant shelter for 750,000 homeless*, The Christian Science Monitor

Liljeheden, Andreas (2010), *Haiti affärsmöjlighet för svenska företag*, OmVärlden

Mahanta, Siddhartha (2010), *”Haiti's Disaster Capitalists Swoop In”*, Mother Jones

Rydman, Annika (2010), *Haitipengar bollar runt*, OmVärlden

Sell, Julie (2010), *Teaching about health, tent by tent*, American Red Cross

Muntliga citerade källor, kronologisk ordning

Alain Noël, boende i Annexe, intervjuad 28 oktober 2010

Matthew Cochrane, presskontakt internationella Röda korset, intervjuad 28 oktober 2010

Telefon: +50934919813

Roland Keogh, Röda korsets byggchef i Annexe, intervjuad 28 oktober 2010, telefonkontakt via Cochrane.

Vania Noël, boende i Annexe, intervjuad 28 oktober 2010

Wansly Pierre, tolk som intervjuades dagligen från och med 28 oktober. Telefon: +50937069683

Xavier Génot, Röda korsets shelterexpert, intervjuad 28 oktober 2010, telefonkontakt via Cochrane

Mirlande Manigat, presidentkandidat, intervjuad 1 november 2010.

Muntliga icke-citerade källor, kronologisk ordning

Sven-Åke Bergkvist, Haitis generalkonsul Stockholm, 24 augusti 2010, Telefon: +46 8 595 064 56
Svante Werger, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 27 augusti 2010, Telefon: 010 - 240 41 72
Lina Eidmark, Läkare utan gränser, 6 september 2010, Telefon: 08-55 60 98 08
Gilbert Fouchard, Sveriges generalkonsul Port-au-Prince, 9 september 2010, Telefon: +509 3800 7272
Malin Greenhill, samordnare svenska Röda korset, 16 september 2010, Telefon (vxl): 08-452 46 00
Curtis Petty, barnhemsföreståndare Haiti Christian Orphanage (HCO), 29 oktober 2010
Christina Petty, barnhemsföreståndare Haiti Christian Orphanage (HCO), 29 oktober 2010
Sam Joseph, boende Haiti Christian Orphanage (HCO), 29 oktober 2010
Guerrier Cimmegel, boende Haiti Christian Orphanage (HCO), 29 oktober 2010
Valéry Numa, radioprofil Port-au-Prince, 29 oktober 2010, Telefon: +509 3552-6262
Edwine Saint-Louis, präst Port-au-Prince, 31 oktober 2010
Grégory Beldor, besökare på söndagsmässan, 31 oktober 2010
Suzette Bellamour, besökare på söndagsmässan, 31 oktober 2010
Jacques Belcira, boende i tältläger i La Plaine, 1 november 2010
Biry Aliau, boende i tältläger i La Plaine, 1 november 2010
Jean Gary, bonde i La Plaine, 1 november 2010
Aaron Anderson, Internationella Röda korset i lägret La Piste, 3 november 2010
Mackenson St Louis, föreståndare lägret för döva i La Piste, 3 november 2010
Enom Juincior, boende lägret för döva i La Piste, 3 november 2010
Dukenson, boende lägret för döva i La Piste, 3 november 2010
Auguste Pierre-Fils, boende lägret för döva i La Piste, 3 november 2010
Karin Tengby, presskontakt svenska Röda korset, 13 december 2010, Telefon (vxl): 08-452 46 00

Hemsidor

CIA: The World Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
IASC: Shelter Cluster Haiti <https://sites.google.com/site/shelterhaiti2010/>
FN: MINUSTAH <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/>
International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies <http://www.ifrc.org/>

Film

France Unveils Bastille Day Framework Initiative for Haiti's Reconstruction (English version),
"Bluff-konferensen": http://www.youtube.com/watch?v=8D-eidA3n5U&feature=player_embedded

TILLSTÅND ATT ANVÄNDA BILDER

Alla bilder i reportaget är tagna av frilansfotografen Sebastian Ramn och används med hans tillstånd.

ARBETSFÖRDELNING

Väldigt lite finns att säga om arbetsfördelningen eftersom jag själv stod för allt journalistiskt arbete som utmynnade i detta reportage. Det har dock varit till stor nytta att arbeta med en fotograf, mer om detta under ATT ARBETA MED FOTOGRAF. För lärdomar om att arbeta själv, se ARBETETS GÅNG.

MÅLGRUPP

Reportaget om Haiti vänder sig till alla som är intresserade av att fördjupa sina kunskaper om en av vår tids värsta katastrofer.